

ISSN 0027-8084

УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

L/2

БЕОГРАД
2019

Наш Језик

ИЗДАЈЕ

ЛИНГВИСТИЧКО ДРУШТВО у БЕОГРАДУ

УРЕЂУЈЕ

БОСКО

Година I Свеска 1

БЕОГРАД

1932

НАШ ЈЕЗИК

L CB. 2

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Ђорђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Ову свеску *Нашег језика* приредиле су
др Марина Николић и др Марина Спасојевић.

Рецензенти
др Марина Николић, др Владан Јовановић,
др Марина Спасојевић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије
бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjezikisjsanu@gmail.com.

Штампа Планета принт, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, бр. 1 (1932/1933) – год. 8, бр. 1 (1941); Н.С. Књ. 1 (1949/1950)–. – Београд: Институт за српски језик САНУ, 1932/1933– (Београд, Планета принт).

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951

Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС

*Радове на сѣраницама овог броја
часописа Наш језик колеге,
пријатељи и некадашњи студенти
посвећују проф. др Срећу Танасићу,
дописном члану АНУРС,
поводом седамдесет година живота
са искреним жељама за дугим животом
и непрекидним стваралаштвом*

НАШ ЈЕЗИК

Књига L

Св. 2 (2019)

САДРЖАЈ

Повод

Седамдесет година живота др Срете Танасића – пола века љубави према српскоме језику (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) . . .	1–7
Библиографија радова др Срете Танасића (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	9–30

Срето Танасић у српској лингвистици

Стандардизација српског језика и језичка култура у проучавањима Срете Танасића (МАРИНА М. НИКОЛИЋ)	31–37
Срето Танасић против језичких манипулација (БИЉАНА С. САМАРЦИЋ)	39–47
Значај Танасићевих истраживања за лексикографски третман трпног глаголског придева у Речнику САНУ (ЈОВАНА Б. ЈОВАНОВИЋ)	49–57

Акцентологија и фонологија

Силазни акценти на непочетним слоговима ријечи у српском књижевном језику (МИЛОРАД П. ДЕШИЋ)	59–64
О прозодијским аспектима риме у српској поезији (ДРАГА С. ЗЕЦ)	65–75
Белићеви погледи на акценте и културу говора у часопису <i>Наш језик</i> из данашње перспективе (АЛЕКСАНДРА Р. ЛОНЧАР РАИЧЕВИЋ, МАРИНА С. ЈАЊИЋ)	77–85
О неким спорним рефлексима <i>jaīa</i> (САЊА М. КУЉАНИН). . . .	87–93

Морфологија и творба речи

О архаизмима у српском језику, посебно граматичким (ПРЕДРАГ Ј. ПИПЕР)	95–107
--	--------

Прелазни карактер префиксоида у савременом српском језику (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ)	109–116
Морфолошка средства којима се појачава или ослабљује значење мотивне речи у творби (нацрт за једну могућу морфологију градуабилности) (МИРЈАНА К. ИЛИЋ)	117–122
Статус лексеме <i>сам</i> у савременом српском језику (АНА М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ)	123–129
Узвици у служби других врста речи у српском језику (ИВАНА В. ЛАЗИЋ-КОЊИК)	131–139
Експресивна вредност збирних именица које означавају етничке, националне, верске групе (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ)	141–150
О могућим семантичким дистинкцијама глаголских именица у српском језику <i>признање</i> : <i>признавање</i> , <i>придружење</i> : <i>придруживање</i> и сл. у контексту актуелне политике (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ)	151–159
Видско парњаштво и акционалност (префикс <i>за-</i>) (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	161–168

Синтакса и семантика

О двјема спорним конструкцијама у српском језику (<i>за</i> + инфини- тив и <i>за</i> + акузатив у значењу одређивања правца кретања) (БРАНИСЛАВ М. ОСТОЈИЋ)	169–176
Значење и контекст: неки проблеми око значења и употребе гла- голских личних облика (РАДОЈЕ Д. СИМИЋ, ЈЕЛЕНА Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ)	177–187
О реченицама са спојем <i>а</i> и у везничкој позицији (МИЛОШ М. КОВАЧЕВИЋ)	189–196
Синтаксичке конструкције ‘ <i>глагол + ми се</i> ’ у српском језику (ДИМКА В. САВОВА)	197–204
О једној посебној контрафактивној конструкцији у српском језику (ЉУДМИЛА В. ПОПОВИЋ)	205–220
Синтакса и семантика предикатског израза <i>ујознаћи</i> (<i>се</i>) (ВЛАДИСЛАВА Ж. РУЖИЋ)	221–236
О предлогу <i>йоврх</i> (ДУШКА Б. КЛИКОВАЦ)	237–258
Синтакса и семантика предлога <i>йри</i> (ИВАНА Н. АНТОНИЋ) ..	259–268
О српском глаголу <i>радићи</i> (НАДА Л. АРСЕНИЈЕВИЋ)	269–280
Значењски ресурси функционалних глагола: на примеру предик- ата ‘ <i>сукобити се</i> ’ (МИЛИВОЈ Б. АЛАНОВИЋ)	281–288
Утицај полипрефиксације глагола на њихово синтаксичко окружење (МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ)	289–295
О (лексичко-граматичким) значењима глаголских речи (ИВАНА Р. ЈОВАНОВИЋ)	297–306

Негација као језичка категорија – општи осврт (ЈЕЛЕНА Л. ПЕТКОВИЋ)	307–314
Један тип безличних реченица у српском и руском (у контексту језичке слике света) (БИЉАНА Ж. МАРИЋ)	315–322
Асиндетске структуре с концесивним значењем у савременом српском језику (МИЈАНА Ч. КУБУРИЋ МАЦУРА)	323–334
О употреби израза <i>један/једно с другим</i> и <i>једна с другом</i> у српском језику (ИВАНА З. МИТИЋ)	335–342
Линеаризација протосоцијативних и псеудосоцијативних кон- струкција у српском језику (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ)	343–351
Императив као маркер неочекиваности (ДРАГАНА М. КЕРКЕЗ) ..	353–359
Статус финалних реченица у <i>Зборницима закона и уредбених</i> <i>указа</i> из пете деценије 19. века (ЈЕЛЕНА М. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ)	361–368

Лексикологија, лексикографија и терминологија

Рјечници као средство успостављања ауторитета (ДАНКО М. ШИПКА)	369–386
Слов'янська термінографія кінця ХХ – початку ХХІ століть у діалози традиційної та електронної бібліографії (ВІКТОРИЈА Л. ІВАЩЕНКО)	387–397
Нова лексика у области туризма у савременом српском језику (ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ)	399–408
Саобраћајна терминологија у савременом српском језику (ГОРДАНА Д. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ)	409–418
Винаверове крушке <i>крусијуменка</i> и <i>бергамка</i> и ријеч-двије по- водом њих (НЕЂО Г. ЈОШИЋ)	419–427
Назви за печурке у српским народним говорима (МАРИНА С. ЈУРИШИЋ, ЈЕЛЕНА Д. ЈАНКОВИЋ)	429–439
Турцизми у 20. тому Речника САНУ (МАРИЈА С. ЂИНЋИЋ) ..	441–448
Прилог опису семантике придева <i>йразан</i> (НАТАША М. МИЛАНОВ)	449–456
Једно запажање о прилогу <i>вуковски</i> у српском језику (ИРЕНА Р. ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ)	457–463

Стилистика

Превођење као креативни и лингвистички изазов у савременом српском језику (НЕНАД Б. ВУКОВИЋ)	465–471
О стилистичким особинама Андрићева наратива у роману <i>На</i> <i>Дрини ћуџија</i> (ГАЛИНА Г. ТЈАПКО)	473–485
Заграде у Андрићевим романима (БРАНКО Ђ. ТОШОВИЋ)	487–494

Суфикси <i>-ица</i> и <i>-ка</i> у језику Петра Кочића (ДРАГО В. ТЕШАНОВИЋ, ДРАГАНА Д. ЛАЗИЋ)	495–506
Индивидуална лексика у дјелу Исидоре Секулић (творбено- -семантичке одлике именица) (ВЕСЕЛИНА В. ЂУРКИН)	507–520
„Унутрашњост“ поетонима <i>Тигар</i> Бранка Топића (МИРЈАНА Н. СТОЈИСАВЉЕВИЋ)	521–527
(Не)референцијалност антецедента релативних клауза у песми „Он“ Сунчице Денић (ТАЊА З. РУСИМОВИЋ)	529–540

Прагматика

О пружању утехе саговорнику у говору свакодневне комуникације (БОЈАНА С. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	541–550
Реторичка структурална теорија и реализација елементарних јединица дискурса на примеру онлајн коментара у српском и руском језику (РАДОСЛАВА М. ТРНАВАЦ)	551–570

Дијалектологија

О једној старој падежној конструкцији у говору источnobосан- ских Ера – генитив издвајања из скупине (СЛОБОДАН Н. РЕМЕТИЋ)	571–576
Третман полисемије и хомонимије у дијалекатским речницима (МАРТА Ж. БЈЕЛЕТИЋ)	577–585
Језичке крхотине и дијалекатски речник (НЕДЕЉКО Р. БОГДАНОВИЋ)	587–593
Говори Црне Горе у основици српског књижевног језика (МИОДРАГ В. ЈОВАНОВИЋ)	595–603
Западнобоснијска диалектна лексика в общесербском контек- сте (на примере говора Манячи) (ЕКАТЕРИНА И. ЯКУШКИНА)	605–613
Неке позајмљенице у коларској терминологији говора Карашева (МИХАЈ Н. РАДАН, МИЉАНА-РАДМИЛА М. УСКАТУ)	615–626
О акценту као прилогу очувању дијалекта (ЈОРДАНА С. МАРКОВИЋ)	627–636
Репартиција рефлекса вокалног <i>л</i> у говорима Лужнице и Пирота (ЉУБИСАВ Н. ЋИРИЋ)	637–644
Рефлекси финалног <i>л</i> у лексеми <i>заова</i> у говорима призренско- -тимочке дијалекатске зоне (АНА Р. САВИЋ-ГРУЈИЋ)	645–653
Вокалске редукције у говору Бастаса (ДРАГОМИР В. КОЗОМАРА)	655–662
О приступима у досадашњим истраживањима синтаксе падежа у херцеговачко-крајишким говорима (ЗОРАН М. СИМИЋ)	663–677

Циљне (намерне, финалне) реченице у сиринићком говору (РАДИВОЈЕ М. МЛАДЕНОВИЋ, БОЈАНА М. ВЕЉОВИЋ)	679–685
Вербализација концепта <i>здравље</i> у тимочко-лужничким говорима (ТАЊА З. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	687–694

Ономастика

Marginalia onomastyczne (ZUZANNA V. TOPOLINSKA)	695–698
О релационим микротопонимима у Рађевини (МИРЈАНА С. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ)	699–705
Прилог реконструкцији ојконима <i>Вогоића</i> (ЈЕЛЕНА В. ЈАЊИЋ)	707–714

Социолингвистика

Linguistic Ideology and the Art of Re-Edition on the Second Edition of Ioann Rajić's <i>History of Various Slavic Peoples</i> (1823) (МОТОКИ У. НОМАЧИ)	715–725
Знање студената о ауторству наших правописа (ВЕЉКО Ж. БРБОРИЋ)	727–735
Стандардни и матерњи језик из другачије перспективе (НАТАША Б. КИШ)	737–744
О уништеном писаном наслеђу на Косову и Метохији (на при- меру сачуваног дела једне породичне архиве) (МИТРА М. РЕЉИЋ)	745–752

Лингвокултурологија

Сложенице са именицом <i>вода</i> у српским народним говорима и српској култури (СОФИЈА Р. МИЛОРАДОВИЋ, ВЛАДАН З. ЈОВАНОВИЋ)	753–763
„Богатство“ – конвенционални суд у систему вредности у срп- ском језику и култури (НАТАША С. ВУЛОВИЋ)	765–772
Стереотип о Ери (ДАНИЈЕЛА С. СТАНИЋ)	773–781

Граматографија

Српско-рускословенски међуодноси у српским граматикама рускословенског језика прве половине 19. века (НАЈДА И. ИВАНОВА)	783–790
<i>Србска Грамаџика за гимназијалну младежъ Княжесѣтва Србіе</i> Владимира Вујића (1856) (МИЛОШ Ћ. ОКУКА)	791–802

Библиографија

Преглед библиографија објављених у часопису <i>Наш језик</i> (АНА В. ГОЛУБОВИЋ)	803–811
--	---------

УДК 811.163.41:811.161.1

811.163.41'42

811.161.1'42

Оригинални научни рад

Примљено 28. новембра 2019. г.

Прихваћено 16. децембра 2019. г.

РАДОСЛАВА М. ТРНАВАЦ*

(Универзитет у Београду,

Филолошки факултет,

Катедра за славистику)**

РЕТОРИЧКА СТРУКТУРАЛНА ТЕОРИЈА И РЕАЛИЗАЦИЈА ЕЛЕМЕНТАРНИХ ЈЕДИНИЦА ДИСКУРСА НА ПРИМЕРУ ОНЛАЈН КОМЕНТАРА У СРПСКОМ И РУСКОМ ЈЕЗИКУ

У раду се врши анализа дискурсивних односа на бази реторичке структуралне теорије Мана и Томсонове (1988) на корпусу онлајн коментара новинских чланака публикованих у оквиру онлајн издања дневних новина *Политика* и руске верзије онлајн сајта *Russia Today*. Анализа разматра начине којима се реализује сигнализација дискурсивних односа и фреквентност сигнализације у поменутом корпусу у српском и руском језику.

Кључне речи: реторичка структурална теорија, корпус онлајн коментара, сигнализација дискурсивних односа.

І. Увод

Циљ наше студије је да укратко презентујемо основне поставке реторичке структуралне теорије која се бави анализом дискурса и да на примеру српског и руског језика опишемо однос између елементарних јединица дискурса дефинисаних у оквиру реторичких релација и дискурсивних сигнала који их најављују. Анализа је спроведена на корпусу који чине коментари постављени у оквиру онлајн издања дневних новина *Политика*, и руске верзије онлајн сајта *Russia Today*.

* radoslava.trnavac@fil.bg.ac.rs

** Овај рад је настао у оквиру пројекта *Опис и стандардизација савременог српског језика* (бр. 178021), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Подробнија студија о односу релација и дискурсивних сигнала која је спроведена на корпусу новинских чланака у српском и руском језику може се наћи у монографији Трнавац (2018).

Дати рад има задатак да одговори на следећа питања:

(а) Да ли су односи кохерентности често сигнализирани у дискурсу у издвојеним српским и руским онлајн коментарима новинских чланака?

(б) Да ли неки други сигнали сем дискурсивних маркера могу сигнализирати односе кохерентности у поменутом корпусу?

У првом делу рада ћемо представити основне принципе реторичке структуралне теорије, као и елементарне јединице дискурса. У другом делу следи анализа корпуса, која има за циљ да пружи одговоре на горенаведена питања.

II. Основни принципи реторичке структуралне теорије

Реторичка структурална теорија је теорија која представља структуралну организацију текста и створена је као резултат детаљне анализе текстова описаних код Мана и Томсонове (1988). Теорија је била примењивана у многим областима, посебно у рачунарској лингвистици, где је често коришћена да би се исконструисао кохерентан текст и да би се анализирао структура текстова. Она представља дескриптивну теорију и лингвистички је корисна за опис текстова у оквиру природног језика јер карактерише примарно њихову структуру у смислу односа који се одржавају између делова текста. Ова теорија такође идентификује хијерархијску структуру у тексту и описује односе међу деловима текста у функционалном смислу одражавајући и транзициону тачку односа и степен повезаности између различитих појмова.

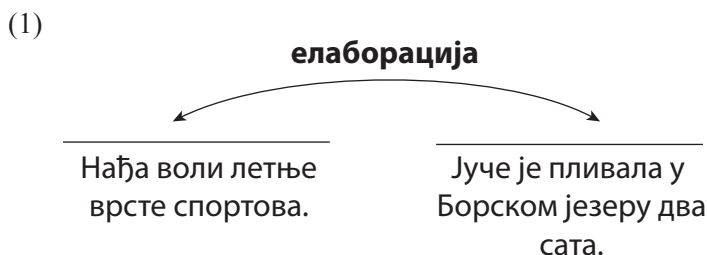
Реторичка структурална теорија била је популарна од самог почетка.¹ Први пут је приказана у оквиру техничког извештаја (Ман–Томсонова 1987), где су описани принципи према којима функционише текст. Она представља дескриптивни лингвистички приступ великом броју феномена везаних за организацију дискурса. Креирана је 80-их година у Институту за информационе науке у оквиру Универзитета Јужне Калифорније од стране групе научника који се баве облашћу генерисања природног језика, Вилијама Мана, Кристијана Матисона и Сандре Томсон. Настала је да би служила рачунарском генерисању

¹ Подробније о самој теорији на српском језику може се наћи у монографији Трнавац (2018).

текста, али њена каснија примена је изашла ван домена рачунарске лингвистике.

Развој реторичке структуралне теорије је започео од неколико претпоставки како писани текст функционише, те на који начин укључује речи, фразе, граматичке структуре или друге лингвистичке ентитете (Ман и др. 1992; Матисон–Томсонова 1988). Теорија се фокусира на допуњавање појединих текстуалних дескриптивних метода, дефинисана је на флексибилан и на отворен начин, те адаптирана за различите примене у лингвистици и ван ње. Она организује текст уз помоћ релација које се формирају између његових делова и објашњава кохерентност на основу хијерархијске повезаности дискурса у којој сваки део има улогу и функцију у односу на друге делове дискурса.

Реторичка структурална теорија пружа могућност аналитичару да на систематичан начин представи анотацију структуре у тексту. Пример (1)² приказује на који су начин јединице у тексту повезане у оквиру дијаграма представљеног помоћу реторичке структуралне теорије.

Фигура I Релација елаборације

Односи који су део реторичке структуралне теорије дефинисани су у оквиру четири поља: 1) ограничења у саставу нуклеуса; 2) ограничења у саставу сателита; 3) ограничења у односу на комбинацију нуклеуса и сателита; и 4) ефекта (постигнутог у односу на примаоца текста). Да би представио спецификацију за било који пример одређеног односа, аналитичар мора да примени верификативни тест који се базира на контексту и на интенцијама писца. Сви односи су дефинисани у оквиру дата четири поља. Дефиниције су базиране на функционалним и на семантичким критеријумима, а не на морфолошким или синтаксичким сигнаlima, јер не постоји релевантан или уникатан сигнал за било који од односа кохерентности.

Реторичка структурална теорија успоставља два различита типа јединица. Нуклеуси се сматрају најважнијим деловима текста, док сате-

² Пример је преузет из монографије Трнавац (2018: 15).

лити доприносе значењу нуклеуса и секундарни су по својој важности. Нуклеус је фундаменталнији за потребе писца, односно читаоца него што је то сателит. Сателит даје најчешће нејасно значење без нуклеуса, док текст у коме је сателит избрисан може до извесне мере да буде разумљив. Принцип нуклеарности представља базу за хипотаксичке односе који се упостављају на нижим нивоима језичке организације у оквиру сложене реченице. Језици такође демонстрирају паратаксичку координацију структура које имају подједнаки значај међу собом. У оквиру реторичке структуралне теорије паратаксис се рефлектује у виду мултинуклеарних односа у оквиру којих ниједан део није релевантнији за циљеве аутора од оног другог. У ствари, Матисон и Томсонова (1988) залажу се за хипотезу да је оно што се назива субординацијом на нивоу клаузе постало захваљујући граматикализацији реторичких односа.

Реторички односи се примењују на текст у рекурзивном облику док све јединице у једном тексту не постану конституенти у оквиру одређене релације која припада реторичкој структуралној теорији. Анализа текста се врши применом схема које поштују ограничења комплетности (једна схематизована примена укључује друге односе), повезаности (свака веза између две јединице осим оне која садржи цео текст јесте или минимална јединица или члан друге схематичне примене), уникатности (свака схематична примена има другачији скуп текстуалних јединица) и суседства (јединице било које схематичне примене имају у свом суседству везу са другим текстуалним јединицама). Структуре реторичке структуралне теорије су типично представљене у облику дрвета, као у формалној синтакси. Већи део истраживања који је оријентисан на рачунарски приступ према дискурсу ослања се на анализе помоћу дрвета (Ашер–Ласкаридес 2003; Грош–Сиднер 1986; Пољани 1988; Вебер 2004). Међутим, многи истраживачи тврде да је ово неправилан приступ (на пример, Чејф 1996). Недавно, Волф и Гибсон (2005) zaloжили су се да се укључе моћније структуре од дрвета ради креирања репрезентације дискурсивне структуре. Они су аотирали текстове из новина, користећи односе кохерентности који су базирани на Хобсовој (1985) и Келеровој (2002) теорији. Наишли су на велики број међусобних зависности и чворова са више од једног родитеља (извора), што би било немогуће ако се представља дискурс само уз помоћ дрвета.

За реторичку структуралну теорију текст који се анализира подељен је у јединице, које могу да постану минимални елементи у анализи. Подела се спроводи на једноставан начин. Идентификација текстуалних јединица се врши пре саме анализе да би се избегла циркуларност

– да анализа зависи од јединица и да избор јединица зависи од анализе. Уобичајено правило поделе је да било која независна клауза, заједно са свим својим зависним елементима, чини јединицу. Поједини научници су критиковали метод класификације јединица као неадекватан или су истицали тешкоће при одређивању основних текстуалних јединица (Марку 1998; Николас 1994; Шауер 2000; Верхаген 2001).

Реторичка структурална теорија је иницијално била примењивана на јединице већег формата, параграфе (Гренвил 1993; РидЛонг 1997), међутим, генерално, приликом такве анализе настајале су тешкоће јер је у оквиру већих јединица вероватније да постоје многобројни елементи који су у неком односу са елементима који су изван ових јединица. У већини случајева анализа већих јединица има тенденцију да буде случајна и недовољно информативна. С друге стране, постоје анализе које се узимају као основ за анализу у оквиру интраклаузалних односа (Николас 1994).

По реторичкој структуралној теорији, извор кохерентности је у ефекту који две текстуалне јединице спојене у однос имају на читаоца. Ефекат такође може да буде назван и интенцијом. Иако приликом изражавања реторичког односа постоји интенција, интенције ипак не дефинишу односе и не могу представљати њихове еквиваленте. Присуство односа је обично наглашено лексичким сигналимa, али односи могу да буду присутни чак и када не постоји јасна сигнализација. У дискурсивној теорији се често поставља питање да ли су односи у ствари у свести језичких говорника или су они сами продукт текстуалне анализе. Пропоненти реторичке структуралне теорије верују да се идеја психолошке валидности сувише снажно везује за тип и број реторичких односа, док велики број студија показује релевантност реторичких односа у процесирању дискурса.

Кохерентност у оквиру дате дефиниције извире из релације између два или више сегмената текста. Овакав принцип обухвата релациону кохерентност која је супротстављена тзв. ентитетској кохерентности. Кохерентност, дакле, чине два различита али повезана механизма: присуство ентитета који формирају ланац у дискурсу (ентитетска кохерентност), као и присуство имплицитних или експлицитних релација између делова који сачињавају текст. Двојни механизам се још наслућује од тренутка када је настао појам кохезије код Халидеја и Хасана (1976). Кохезија укључује не само неструктуралне релације у тексту (понављање, супституцију, итд.), већ такође и везничке односе који су увек сигнализирани неким маркером (адитивним, супротним, каузалним и темпоралним). Однос између референце и структуре већ

је претходно истражен (Фокс 1987), али је тек однедавно закључено да оба феномена припадају општој кохерентности (Кехлер 2002; Поезио и др. 2004). Реторичка структурална теорија би била само један део те целине (Кибл–Повер 2004).

Једно од питања које је од посебне важности за дискурсивну теорију јесте покушај да се одреди колико има реторичких односа, како за поједине, тако и за све језике. Ово је упарено заједно са покушајем да се класификују односи у заједничке групе. Ман и Томсон су већ на почетку свога рада упозорили да не постоји „уникатна и јединствена таксономија“ (1988: 256). Предлог у чланку из 1988. године је да постоји 24 односа, који могу бити класификовани у тематску (ЕЛАБОРАЦИЈА, ОКОЛНОСТИ, РЕШЕЊЕ, КАУЗАЛИТЕТ, ПОНОВНА ИЗЈАВА) и у презентацијску групу (МОТИВАЦИЈА, ПОЗАДИНА, ОПРАВДАЊЕ, КОНЦЕСИЈА). Класификација је базирана на ефекту који је планиран: у тематским релацијама креатор текста намерава да читалац препозна однос, а у презентацијским односима намеравани ефекат је да повећа неке склоности код читаоца (позитивну перспективу, веровање или прихватање нуклеуса). Дистинкција је повезана са семантичком/прагматичком поделом коју је предложио Ван Дајк ради класификације дискурсивних везника према типу релације коју они сигнализирају: „прагматски везници изражавају однос између говорних чинова док семантички везници изражавају однос међу означеним чињеницама“ (Ван Дајк 1979: 449).

Реторичка структурална теорија била је примењена у великом броју рачунарских примена, што је чини посебно привлачном. У почетку је била примењена у Институту за информатичке науке на Универзитету Јужне Калифорније као део система за производњу текстова (Хови 1993; Хови и др. 1992; Ман 1983а, 1983б). Њене примене у оквиру рачунарске лингвистике су многобројне: генерисање, анализа, сумаризација, евалуација аргумената, машинско превођење и оцењивање есеја. Теорија је највише коришћена у оквиру генерисања природног језика. Постоји велики број пројеката који је користио релације реторичке структуралне теорије као део текстуалних планера и дискурсивних модула. Хови (1993) сумира резултате рада на генерисању текстова.

Реторичка структурална теорија је првобитно била ограничена односом између два текстуална сегмента који сачињавају једну релацију. Ако постоји неколико кандидата за одређену релацију, онда истраживач мора да изабере најверодостојнији однос. Понекада, ипак, постоји неколико типова релација који се могу применити на текстуалне сегменте,

као у случају следећег примера, где би се могло закључити да између два текстуална сегмента постоје релације УЗРОКА, ЕЛАБОРАЦИЈЕ и ЕВАЛУАЦИЈЕ:

(2) *...Некако одмах осећим – овај ће дан бити нарочити. Ведро небо, чисти ваздух, сунце се умиљава...* (Политика онлајн, 12. 5. 2019).

Мур и Полак (1992) и Редекер (2000) запазили су да често постоје два потенцијална односа између две текстуалне јединице. Аутори су поделили текстуалне нивое на информације и на интенције изражавајући да таква организација постоји у оригиналним публикацијама о реторичкој структуралној теорији, у њиховој подели на тематске и презентацијске односе. Они, на пример, анализирају текст у (3) као однос ДОКАЗА или као однос УЗРОКА, дајући контекст за сваку од могућих анализа:

(3) *Џорџ Буш подржава велики бизнис. Он сигурно неће повећати порез најбогатијем слоју циановнијива.*

Дискурсивни маркери се генерално сматрају најпроминентнијим сигнаlima односа кохерентности. У овом раду користимо термин дискурсивни маркер. Дати термин је функционално оријентисан. Дискурсивни маркер представља функционалну класу експресија које се користе да повежу компоненте у дискурсу. Једно од најстаријих и најтемељнијих истраживања представљено је у раду Шифрина (1987). Шифрин (1987: 31) дефинише дискурсивни маркер као секвентно зависни елемент који спаја јединице конверзације, те запажа да дискурсивни маркери учествују у изградњи кохерентности дискурса. На основу проучавања дискурсивних маркера у оквиру социолингвистичке студије, Шифрин истражује понашање израза као што су *и, јер, али, мислим, онда, знаш*, и илуструје параметре који су потребни да би поједини изрази били квалификовани као дискурсивни маркери. Ови параметри укључују следеће: 1) дискурсивни маркер би требало да буде синтаксички изолован од реченице; 2) дискурсивни маркер се обично налази на почетку реченице; 3) дискурсивни маркер треба да поседује велики број прозодијских карактеристика; 4) дискурсивни маркер мора да буде способан да оперише на локалном и на глобалном нивоу дискурса, и 5) дискурсивни маркер треба да функционише на различитим нивоима дискурса. По мишљењу Шифрина, класа дискурсивних маркера треба да укључује не само лингвистичке елементе већ такође и паралингвистичке црте и невербалне гестове.

Односи кохерентности, као што смо већ представили у претходном поглављу, веома су често сигнализирани дискурсивним маркерима. Ипак, стратегије за идентификацију односа искључиво су базиране

на дискурсивним маркерима, који су често неадекватни јер дискурсивни маркери обухватају само мали број релација у дискурсу.

Студије које се баве рачунарском дискурсивном анализом обимно користе познавање текстуалних сигнала за развијање текстуалних структура. Скот и Де Соуза (1990) демонстрирали су да синтаксичке особине могу да служе као индикатори одређених односа. На пример, из главне клаузе односне реченице неко може да закључи присуство односа ЕЛАБОРАЦИЈЕ на следећи начин: именица из главне клаузе може да означава ентитет који је елабориран у зависној релативној клаузи. Такође, синтаксичка средства као што су време и начин могу такође да буду коришћени као сигнали одређених односа. Ове особине укључују време (садашње и прошло), вид (статив или прогресив) и поларитет (позитиван или негативан). Марку (1999) презентује алгоритам за рашчлањивање који је научен да конструише дискурсивну структуру текстова користећи разноврсно лексичко, синтаксичко и семантичко познавање извора за идентификацију односа кохерентности.

Пољани и др. (2004) презентовали су дискурсивну анализу и рашчлањивање да би одредили текстуалне структуре. Ови сигнали су укључивали лексичку информацију (лексеми, синониме, антониме и хиперониме), синтаксичку информацију (паралелне синтаксичке структуре, топик/фокус, синтаксички статус лексеми и адвербијала), и семантичку информацију. Међу тим особинама детерминација односа кохерентности је најбоље постигнута синтаксичком сличношћу, преклапањем речи, сличношћу између речи, континуираном интерпункцијом и многим особинама референтности. На другој страни, особине као што су временска референца и заједничка именица биле су корисне за увођење нових топика или аргумената у дискурс.

У следећем поглављу ћемо представити нашу анализу корпуса на бази реторичке структуралне теорије.

III. Анализа корпуса

У овом раду за анализу корпуса користили смо проширену таксономију реторичке структуралне теорије коју су креирали Карлсон и др. (2001), чији скуп има 16 релационих група. Таксономија релационих група Карлсона и др. илустрована је у табели 1:

	Релациона група	Релација
1	Приписивање	Приписивање, негативно приписивање
2	Позадина	Позадина, околност
3	Узрок	Узрок, резултат, последица
4	Поређење	Поређење, предност, аналогија, пропорција
5	Услов	Условна, хипотетичка, непредвиђена ситуација
6	Контраст	Контраст, концесија, антитеза
7	Елаборација	Елаборација-додатна Елаборација-генерална-специфична Елаборација-целина-део Елаборација-процес-корак Елаборација-објекат-атрибут Елаборација-скуп-члан Пример-дефиниција
8	Омогућавање	Циљ, омогућавање
9	Евалуација	Евалуација, интерпретација, закључак, коментар
10	Објашњење	Доказ, објашњење-аргументација Разлог, оправдање, мотивација
11	Заједништво	Списак, дисјункција
12	Начин-средство	Начин, средство
13	Топик-коментар	Проблем-солуција Питање-одговор Изјава-одговор Топик-коментар Коментар-топик Реторички-питање
14	Резиме	Резиме, преправљање
15	Темпоралност	Темпоралност-пре Темпоралност-после Темпоралност-у исто време Секвентност
16	Промена топика	Промена топика, Напуштање топика

Табела 1: Релационе групе Карслона и др. (2001)

У датој студији спровели смо експерименталну анализу на корпусу онлајн коментара из архиве *Политике онлајн* на српском језику и онлајн издања сајта на руском језику *Russia Today*. Наш експеримент у оквиру анализе корпуса обухвата следеће кораке: 1) анотацију коментара на бази реторичке структуралне теорије, 2) испитивање сваке појединачне релације и 3) идентификацију сигнала који указују на појаву датих релација.

За циљеве ове студије анализирали смо коментаре на текстове из области политике и економије у току 2019. године. У анализи нашег корпуса користили смо софтвер UAM Corpus Tool (O'Donnell 2008) за текстуалну анотацију сигнала. Овај софтвер омогућује анотацију текстова у оквиру више ступњева који су претходно дефинисани од стране корисника (на пример, анотација може бити на нивоу документа, семантичко-прагматичком нивоу, синтаксичком нивоу итд.).

У оквиру проблематике избора минималних дискурсивних јединица при анализи нашег корпуса одабрали смо перспективу Карлсона и Маркуа (2001) по којој су углавном клаузе такве јединице.³ Издвојићемо неколико специфичних типова клауза у српском и руском материјалу:

- Главне клаузе изјавних реченица (које садрже говорне чинове или когнитивне глаголе) представљају минималне дискурсивне јединице.

(4) *[Судије смајрају]* да је закон нейримењив (Политика онлајн, 2. 11. 2019).

(5) *[Считаю], что кому-то очень не хочется дружеских отношений Сербии и России* (РТ, 22. 11. 2019).

- Релативне клаузе се не сматрају самосталним дискурсивним јединицама:

(6) *То је најјужнија ѝрича [коју знам]* (Политика онлајн, 2. 10. 2019).

(7) *Это элитная военизированная группа, [которую, как утверждает испанская газета, подозревают в отравлении двойного агента Сергея Скрипаля]* (РТ, 22. 11. 2019).

Карлсон и Марку сматрају релативне клаузе засебним дискурсивним јединицама. Ми се у нашој анализи придржавамо мишљења да релације кохерентности могу да се одржавају само између пропозиција, а не између објеката, односно ентитета и пропозиције или између два ентитета. С обзиром на то да релативна клауза најчешће спецификује

³ Дати принципи издвајања елементарних дискурсивних јединица преузети су из монографије Трнавац (2018).

однос између енитета у главној клаузи и пропозиције у помоћној клаузи, релативну клаузу не узимамо за минималну дискурсивну јединицу.

- Клаузе у улози именичких модификатора или уметнуте клаузе у оквиру других сегмената анализирају се као несамосталне дискурсивне јединице, односно као делови тих сегмената:

(8) *Неојозива је чињеница [да је земља равна]* (цела реченица представља један дискурсивни сегмент) (Политика онлајн, 5. 10. 2019).

(9) *Дебаџу [коју је у Вашингтону њоводом годишњице Дејџона организовао угледни часопис за међународне односе]...* (Политика онлајн, 8. 7. 2019).

(10) *Ну черные? Ну и что? Факт, [что они граждане Европы и что стоят за получением пособия... пока белые работают]* (РТ, 25. 7. 2019).

За разлику од појединих начина сегментације у енглеском језику, којих се између осталих придржавају Карлсон и Марку (2001), у случају српског и руског језика падешко-предлошке фразе које започињу дискурсивним маркером не сегментирају се као засебне дискурсивне јединице. Као илустрација изреченог може послужити реченица у српском језику:

(11) *То су деманџи [без чињеница]* (Политика онлајн, 10. 5. 2019).

У датом примеру падешко-предлошка фраза *без чињеница* представља део већег дискурсивног сегмента – целе реченице.

У следећем сегменту рада представићемо резултате наше корпусне студије. Посебно ћемо се осврнути на статистичку дистрибуцију релација и сигнала и размотрићемо природу корелације међу њима у српском и руском језику.

IV. Дистрибуција релација у корпусу

Наш корпус укључује 500 релација у српском и 500 релација у руском језику. Њихова дистрибуција је представљена у табели 2.

Као што се може закључити из табеле, оба језика показују сличну дистрибуцију примера када је у питању издвајање водеће релације. То је однос ЕЛАБОРАЦИЈЕ. На другом месту је однос ЕВАЛУАЦИЈЕ у српском језику и ОБЈАШЊЕЊА у руском језику. У српском језику затим следе релације ОБЈАШЊЕЊА и ТЕМПОРАЛНОСТИ, док у руском језику следе ПОЗАДИНА и ТЕМПОРАЛНОСТ. Најмање заступљен однос у оба језика је релација АТРИБУЦИЈЕ.

#	Релацијске групе ⁴	Број група у српском језику	Број група у руском језику
1.	Атрибуција	4	2
2.	Евалуација	48	29
3.	Елаборација	121	164
4.	Заједништво	14	22
5.	Контраст	15	18
6.	Начин-средство	28	45
7.	Објашњење	43	46
8.	Омогућавање	32	31
9.	Позадина	28	36
10.	Поређење	10	9
11.	Промена топика	30	22
12.	Резиме	12	5
13.	Темпоралност	41	29
14.	Топик-коментар	24	25
15.	Узрок	29	6
16.	Услов	21	11
УКУПНО		500	

Табела 2: Дистрибуција релацијских група у корпусу

Табела 3 демонстрира дистрибуцију сигнализираних (релација које су индиковане дискурсивним маркерима и другим сигнаlima) и несигнализираних релација.

Табела 3 показује донекле сличне тенденције у српском и руском језику. Највећи број релација није сигнализован дискурсивним маркером нити другим сигнаlima ни у једном од анализираних језика у тексту коментара. Након тога по броју долазе релације сигнализиране дискурсивним маркером у руском језику, а у српском језику су то релације које су сигнализиране другим сигнаlima. У оба случаја односи који су сигнализирани дискурсивним маркером и другим сигнаlima

⁴ Релацијске групе укључују дискурсивне односе.

Тип релације	Сигнализоване релације	Број релација у српском језику	Број релација у руском језику
Сигнализоване релације	Релације сигнализирание дискурсивним маркером	128 (25,6 %)	157 (31,4%)
	Релације сигнализирание другим сигналама	156 (31,2%)	121 (24,2%)
	Релације које су сигнализирание дискурсивним маркером и другим сигналама	34 (6,8%)	48 (9,6%)
	УКУПАН БРОЈ	318 (63,6%)	326 (65,2%)
Несигнализоване релације	Релације које нису сигнализирание дискурсивним маркером нити другим сигналама	182 (36,4%)	174 (34,8%)
УКУПАН БРОЈ		500 (100%)	500 (100%)

Табела 3: Дистрибуција сигнализираних и несигнализираних релација

су најмање заступљени. Ови резултати се битно разликују од резултата анализе новинских чланака у руском и српском језику, где су дискурсивни маркери били далеко заступљеније средство сигнализације релација.⁵

Као што је у претходном одељку поменуто, релације могу да буду сигнализирание са више сигнала. Табела 4 демонстрира дистрибуцију релација у односу на број сигнала у српском језику.

Дистрибуција релација у српском језику илуструје да је већи број односа кохерентности (66,98%) обележен једним сигналом, док је 33,02% сигнализирани са више од једног сигнала. Релацијске групе као што су ЕЛАБОРАЦИЈА и ЗАЈЕДНИШТВО често се појављују са два сигнала, док се ЕЛАБОРАЦИЈА и РЕЗИМЕ могу појавити и са три сигнала.

У руском корпусу 61,03% релација сигнализовано је једним сигналом, а 33,89% са два или више сигнала. ЕЛАБОРАЦИЈА и ОМОГУЋАВАЊЕ се могу појавити са два сигнала, а ПОЗАДИНА и ЗАЈЕДНИШТВО са три сигнала.

⁵ Погледати Трнавац (2018).

Број сигнала	Број сигнализираних релација	Проценат сигнализираних релација	Уобичајене релацијске групе
1 сигнал	213	66,98%	елаборација евалуација омогућавање темпоралност
2 сигнала	68	21,38%	елаборација заједништво позадина
3 сигнала	37	11,64%	елаборација резиме

Табела 4: Дистрибуција релација у односу на број сигнала у српском језику

Број сигнала	Број сигнализираних релација	Проценат сигнализираних релација	Уобичајене релацијске групе
1 сигнал	236	72,39%	елаборација евалуација начин-средство објашњење
2 сигнала	71	21,78%	елаборација омогућавање
3 сигнала	19	5,067%	позадина заједништво

Табела 5: Дистрибуција релација у односу на број сигнала у руском језику

Индивидуалне релације такође се појављују са одређеним сигналом или групом сигнала. Следећа табела илуструје најчешће сигнале уз одређене групе релација у оба језика.

Релације у оквиру онлајн коментара су показале исту тенденцију у смислу типова сигнализације, као и релације у новинским чланцима (Трнавац 2018), што се може искористити у случајевима аутоматске анализе односа кохерентности.

Релацијске групе	Фреквентни сигнали
Заједништво	Дискурсивни маркер (<i>и</i>) Синтаксички + семантички (паралелне синтаксичке конструкције + лексички низ)
Околност	Дискурсивни маркер (<i>када, након</i>) Лексички (индикативна реч) Морфолошки (време)
Контраст	Дискурсивни маркер (<i>али/но, ипак/однако, иако/хотя</i>)
Позадина	Морфолошки (време) Лексички (индикативна реч)
Услов	Дискурсивни маркер (<i>али/но, ипак/однако</i>)
Елаборација	Семантички (лексички низ, репетиција) семантички + синтаксички (лексички низ + именски субјекат; репетиција + именски субјекат)
Атрибуција	Синтаксички (индиректан говор)
Омогућавање	Синтаксички (<i>да/чтобы</i> + презент/инфинитив)
Елаборација	Семантички (лексички низ); Графички (две тачке, повлака)
Упоредивање	Семантички (лексички низ); Референтност (компаративна референтност)

Табела 6: Фреквентни сигнали за релације кохерентности у српском и руском корпусу

V. Закључак

На крају овог рада изложићемо детаљније закључке у вези са резултатима наведене корпусне студије. Један од важнијих циљева у овој студији је одговор на питање да ли су односи кохерентности често сигнализирани у дискурсу у српским и руским новинским текстовима. Одговор на ово питање је позитиван. У нашем корпусу у оба језика анотирали смо по 500 релација, од којих је 63,6% сигнализирано у српском и 65,2% у руском језику барем једним сигналом, било да је то дискурсивни маркер или други сигнал. С друге стране, 36,4% у српском језику није сигнализирано ниједним сигналом, док је у руском језику тај број нешто нижи – 34,8%. Ове бројке указују на то да је степен

сигнализације у онлајн коментарима у оба језика значајно нижи ако се упоређи са резултатима из новинских чланака, где је сигнализација реализована у око 90% примера (в. Трнавац 2018).

Други циљ овог истраживања јесте одговор на питање да ли неки други сигнали сем дискурсивних маркера могу сигнализovati односе кохерентности. У нашој корпусној анализи у српском језику свега 32,4% је сигнализовано дискурсивним маркером (укључујући ту и комбинацију дискурсивног сигнала и другог сигнала), док је 25,6% сигнализовано само дискурсивним маркером. У руском језику тај проценат је сличан, те је број сигнализованих односа дискурсивним маркером, као и комбинацијом дискурсивног маркера и другог сигнала 41%, односно 31,4% ако се има у виду сигнализација искључиво дискурсивним маркером. У исто време, у српском језику 31,2% релација се појављује сигнализовано уз помоћ само других сигнала. У руском језику њихов број је за нијансу мањи и обухвата 24,2% односа кохерентности.

Из наведене анализе можемо закључити следеће.

Прво, већина односа кохерентности у дискурсу садржи сигнал (или дискурсивни маркер или други сигнал) у оба језика. Друго, релативно мали број сигнализованих релација и у српском и у руском језику означено је дискурсивним маркером, док је већина сигнала (приближно 70% у српском, односно 60% у руском језику) представљена другачијим текстуалним карактеристикама. Супротно традиционалном мишљењу да су дискурсивни маркери једини сигнали у дискурсу, наша студија показује да сигнализовање релација није ограничено само употребом дискурсивних маркера. Постоји распон различитих текстуалних сигнала, као што су референтност, лексичке, семантичке, синтаксичке или графичке вредности, које доприносе разумевању релација кохерентности.

Релације такође могу бити означене вишеструким сигнаlima.⁶ На пример, релацијска група ЕЛАБОРАЦИЈА може бити сигнализована дискурсивним маркером, лексичким низом и комбинованим сигналом као што је то референтност + именски субјекат. Сигнализација помоћу више идентичних сигнала је веома честа. На пример, појединачна релација КОНТРАСТА може бити означена са два семантичка сигнала, као што су антонимија и лексички низ.

Треба нагласити да присуство сигнала означава да релација постоји. То не значи да се такви сигнали користе само да би означавали релацију, што се може доказати постојањем паралела између многих релација и њихових сигнала. Такође то означава да се сигнали, као тек-

⁶ В. детаљније о овим примерима у Трнавац (2018).

стуални инструменти, не користе само да би обележили релацију – они могу имати и другачији циљ у тексту (на пример, реч *од* може да игра улогу предлога, а у исто време да се употребљава као дискурсивни маркер). Оваква слика говори да су сигнали компатибилни са релацијом, али исто тако да нису само индикатори релације.

Примарни циљ овог рада био је да се истражи начин на који су односи кохерентности сигнализирани у дискурсу онлајн коментара новинских чланака у српском и руском језику. Оба језика показују сличне карактеристике у сигнализацији односа, као и у смислу одсуства сигнализације. Један од истраживачких циљева у српској и руској лингвистици требало би да буде велика база података са релационим сигнаlima који указују на односе кохерентности у дискурсу. Од такве базе користи би имали рачунарски, корпусни и дискурсивни правци у језичкој науци.

ЛИТЕРАТУРА

- Ашер–Ласкаридес 2003: Nicholas Asher, Alex Lascarides, *Logics of Conversation*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Ван Дајк 1979: Teun Van Dijk, Pragmatic Connectives, *Journal of Pragmatics* 3, 447–56.
- Вебер 2004: Bonni Webber, DLTAG: Extending Lexicalized TAG to Discourse, *Cognitive Science* 28, 751–779.
- Верхаген 2001: Arie Verhagen, Subordination and Discourse Segmentation Revisited, or: Why Matrix Clauses May be more Dependent than Complements, in: *Text Representation: Linguistic and Psycholinguistic Aspects*, eds. Ted Sanders, Joost Schilperoord, Wilbert Spooren, Amsterdam–Philadelphia, PA: John Benjamins: 337–57.
- Волф–Гибсон 2005: Florian Wolf, Edward Gibson, Representing Discourse Coherence: A Corpus-based Analysis, *Computational Linguistics* 31/2, 249–87.
- Гренвил 1993: Robert Granville, An Algorithm for High-level Organization of Multiparagraph Texts, in: *Proceedings of ACL Workshop on Intentionality and Structure in Discourse Relations*, ed. Owen Rambow, Columbus: OH, 19–22.
- Грош–Сиднеп 1986: Barbara Grosz, Candace Sidner, Attention, intentions, and the structure of discourse, *Computational Linguistics* 12/3, 175–204.
- Карлсон–Марку 2001: Lynn Carlson, Daniel Marcu, *Discourse Tagging Manual*, unpublished manuscript, available at: <http://www.isi.edu/marcu/discourse/tagging-ref-manual.pdf>.

- Келер 2002: Andrew Kehler, *Coherence, Reference, and the Theory of Grammar*, Stanford, CA: Center for the Study of Language and Information, Stanford University.
- Кибл–Повер 2004: Rodger Kibble, Richard Power, Optimizing referential coherence in text generation, *Computational Linguistics* 30/4, 401–416.
- Ман 1983а: William Mann, *An Overview of the Nigel Text Generation Grammar: ISI/RR- 83–113*, Information Sciences Institute, University of Southern California.
- Ман 1983б: William Mann, *An Overview of the Penman Text Generation Grammar: ISI/RR-83-114*, Information Sciences Institute, University of Southern California.
- Ман–Матисон–Томсон 1992: William Mann, Christian Matthiessen, Sandra Thompson, Rhetorical Structure Theory and Text Analysis, in: *Discourse Description: Diverse Linguistic Analyses of a Fund Raising Text*, eds. Willliam Mann, Sandra Thompson, Amsterdam–Philadelphia, PA: John Benjamins, 39–78.
- Ман–Томсон 1987: William Mann, Sandra Thompson, Rhetorical Structure Theory: A Theory of Text Organization, ISI: Information Sciences Institute, Los Angeles, CA. *ISI/RS-87-190. 1–81*, Available from: http://www.sfu.ca/rst/pdfs/Mann_Thompson_1987.pdf.
- Ман–Томсон 1988: William Mann, Sandra Thompson, Rhetorical Structure Theory: Toward a functional theory of text organization, *Text* 8, 243–281.
- Марку 1988: Daniel Marcu, To Build Text Summaries of Higher Quality, Nuclearity is not Sufficient, *Proceedings of AAAI-98 Spring Symposium on Intelligent Text Summarization*, Stanford, CA, 1–8.
- Матисон–Томсон 1988: Christian Matthiessen, Sandra Thompson, The Structure of Discourse and Subordination, in: *Clause Combining in Discourse and Grammar*, eds. John Haiman, Sandra Thompson, AmsterdamPhiladelphia, PA: John Benjamins, 275–329.
- Николас 1994: Nick Nicholas, *Problems in the Application of Rhetorical Structure Theory to Text Generation*, unpublished Master’s thesis, University of Melbourne.
- О’Донел 2008: Michael O’Donnell, The UAM CorpusTool: Software for corpus annotation and exploration, *Paper presented at the XXVI Congreso de AESLA*, Almeria, Spain.
- Поезио 2004: Massimo Poesio, Rosemary Stevenson, Barbara Di Eugenio, Janet Hitzeman, Centering: A Parametric Theory and its Instantiations, *Computational Linguistics* 30/3, 309–63.
- Пољани 1988: Livia Polanyi, A Formal Model of the Structure of Discourse, *Journal of Pragmatics* 12, 601–38.

- Рид–Лонг 1997: Chris Reed, Derek Long, *Generating Punctuation in Written Documents (Technical Report No. RN/97/157)*, London: Department of Computer Science, University College.
- Скот Де Соуза 1990: Donia Scott, Charisse de Souza, Getting the Message Across in RST-based Text Generation, in: *Current Research in Natural Language Generation*, eds. Robert Dale, Chris Mellish, Michael Zock, London: Academic Press, 47–73.
- Трнавац 2018: Радослава Трнавац, *Кохерентност и евалуација у њекстју у српском и руском језику*, Београд: Српска академија наука и уметности.
- Халидеј–Хасан 1976: Michael Halliday, Ruqaiya Hasan, *Cohesion in English*, London: Longman.
- Хобс 1985: Jerry Hobbs, On the coherence and structure of discourse, *Technical Report CSLI-85-37*, Stanford, CA: Center for the Study of Language and Information, Stanford University.
- Хови 1993: Eduard Hovy, Automated Discourse Generation Using Discourse Structure Relations, *Artificial Intelligence* 63, 341–85.
- Хови и др. 1992: Eduard Hovy, Julia Lavid, Elisabeth Maier, Vibhu Mittal, Cecile Paris, Employing Knowledge Resources in a New Text Planning Architecture, in: *Aspects of Automated Natural Language Generation*, eds. Robert Dale, Eduard Hovy, Dietmar Rösner, Oliviero Stock, Berlin: Springer, 57–72.
- Чејф 1996: Chafe, Wallace, Beyond Beads on a String and Branches in a Tree, in: *Conceptual Structure, Discourse, and Language*, ed. by Adele Goldberg, Stanford: Center for the Study of Language and Information, 49–65.
- Шауер 2000: Holger Schauer, From Elementary Discourse Units to Complex Ones, in: *Proceedings of 1st SIGdial Workshop on Discourse and Dialogue*, eds. Laila Dybkjær, Kolti Hasida, David Traum, Hong Kong, 46–55.
- Шифрин 1997: Deborah Schiffrin, *Discourse Markers*, Cambridge: Cambridge University Press.

Radoslava M. Trnavac

RHETORICAL STRUCTURE THEORY AND REALIZATION
OF ELEMENTARY DISCOURSE UNITS IN THE SERBIAN
AND RUSSIAN ONLINE COMMENTS

S u m m a r y

In this paper, we develop the analysis of discourse relations on the basis of Rhetorical Structure Theory (Mann–Thompson 1988) on the corpus of online news comments which are published in the Serbian broadsheet *Politika Online* and the Russian site *Russia Today*. We look at the way and the frequency discourse relations are signalized in Serbian and Russian. The analysis shows that signalization of discourse relations in both languages is relatively frequent, while discourse markers are by far not the only signals that announce them.

Keywords: Rhetorical Structure Theory, corpus of online comments, signalization of discourse relations.